

CONSIDERAȚII PRIVIND PRIMELE CLASIFICĂRI ȘTIINȚIFICE AUTOHTONE ÎN PSIHIATRIA ROMÂNEASCĂ A SECOLULUI AL XIX-LEA

Considerations regarding the first domestic scientific classification of Romanian psychiatry in the nineteenth century

Doctor în științe medicale, cercetător științific III, Valentin-Veron Toma
Institutul de Antropologie „Fr. I. Rainer“ al Academiei Române, București

REZUMAT

Scopul acestei lucrări este de a examina câteva texte, publicate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, reprezentând debutul nosologiei psihiatrice românești. Trebuie menționat chiar de la început că la Institutul Mărcuța pentru alienați (București), primul azil psihiatric din Principatele Române, încă din 1862 era utilizată o nomenclatură de medicină generală. Această nomenclatură includea și câteva categorii psihiatrice, dar la acel moment nu exista o nosologie propriu-zisă. Primul text care creionează o clasificare sistematică a variatelor forme de alienare mintală a fost publicat în Gazeta Medico-Chirurgicală a Spitalelor în 1874 de către Alexandru Sutz (1837-1919). Până la sfârșitul secolului al XIX-lea, Sutz devine primul profesor de psihiatrie și conducătorul primei catedre de psihiatrie din România (1897). Ca director al Institutului Mărcuța și autor al unui număr impresionant de articole și monografii dedicate aspectelor clinice ale bolilor mintale și asistenței publice furnizate de autorități acestei categorii de bolnavi, Sutz creează condițiile pentru o practică medicală modernă și europeană. Una dintre cărțile sale, intitulată „Clasificațiunea psihoselor“, publicată în 1900, poate fi considerată ca ultima nosologie autohtonă românească în cadrul psihiatriei sfârșitului de secol XIX. Acest lucru s-a petrecut chiar înainte ca sistemul de clasificare kraepelinian, deja adoptat de diverse școli europene, să devină, de asemenea, influent și în țara noastră.

Cuvinte cheie: nosologie, nomenclatură medicală, Alexandru Sutz, alienare mintală, psihiatria românească

ABSTRACT

The aim of the present paper is to examine several texts, published in the second half of the XIXth century, representing the debut of the Romanian psychiatric nosology. From the very beginning it should be mentioned that, at the Marcutza Institute for the Insane (Bucharest), the first psychiatric asylum in the Romanian Principalities, a general medical nomenclature was still used in 1862. The nomenclature also included a few psychiatric categories, but no proper nosology existed at the time. The first text to sketch a systematic classification of the various forms of mental alienation has been published in Gazeta Medico-Chirurgicală a Spitalelor in 1874 by Alexandru Sutz (1837-1919). Until the end of the XIXth century, Sutz became the first professor of psychiatry and head of the first Chair of Psychiatry in Romania (1897). As a director of the Marcutza Institute and author of an impressive amount of articles and monographs dedicated to the clinical aspects of mental illnesses and to the public assistance provided by the State to this category of sufferers, Sutz created the conditions for a modern and European medical practice. One of his books, entitled Clasificațiunea psihoselor („The Classification of Psychoses“, published in 1900) could be considered as the last autochthonous Romanian nosology in the late XIXth century psychiatry. This happened just before the kraepelinian system of classification, already adopted by different European schools, became influential in our country as well.

Key words: nosology, medical nomenclature, Alexandru Sutz, mental alienation, Romanian psychiatry

Adresa de corespondență:

Doctor în științe medicale, cercetător științific III, Valentin-Veron Toma, Institutul de Antropologie „Fr. I. Rainer“, Bd. Eroii Sanitari Nr. 8, București
 e-mail: valitoma2001@yahoo.com

INTRODUCERE

Un fapt mai puțin cunoscut practicienilor contemporani din domeniul psihiatriei este acela că, în anul 1874, în *Gazetta Medico-Chirurgicală a Spitalelor* apărea, pentru prima dată în literatura medicală românească, un scurt articol intitulat *Uă clasificățiune a morbelor mintale* sub semnătura lui Alexandru Sutz (1837-1919), pe atunci medic primar și director al Institutului Mărcuța, primul azil de alienați de la noi din țară. Acest text de referință în istoria medicinei românești reprezintă prima încercare de sistematizare a maladiilor mintale de la noi, în care Sutz, autoritatea necontestată în domeniul psihiatriei autohtone, pornește de la trecerea în revistă, de factură critică, a altor nosologii propuse de autori europeni consacrați. Delimitându-se de aceștia, alienistul de la Mărcuța propune o clasificare mixtă, așa cum vom vedea ceva mai departe în acest articol, în încercarea de a elimina neajunsurile celorlalte clasificări care se bazau pe un singur criteriu, fie el psihologic, anatomic sau patogen. Înainte de a trece la examinarea concepției lui Sutz despre clasificare și a variantelor pe care acesta le-a propus, de-a lungul carierei sale, ne vom opri puțin asupra chestiunii dacă a mai existat o tentativă de ordonare sistematică a tipurilor de alienare mintală, în azilul de la Mărcuța, înainte de Sutz.

FORMELE DE ALIENARE DIN DESPĂRȚIREA SMINTIȚILOR DE LA INSTITUTUL MĂRCUȚA

Din rapoartele despre mișcarea bolnavilor internați la Mărcuța, publicate în revista *Monitorul Medical*, în perioada care precede venirea lui Alexandru Sutz, ca medic în acest azil de alienați, știm că se folosea o nomenclatură generală a bolilor, foarte heterogenă, în cadrul căreia își găseau locul și suferințele mintale. Nu exista însă o nosologie psihiatrică propriu-zisă, bazată pe ceea ce știința vremii considera că ar fi o întemeiere empirică, științifică, fie ea clinică, fie anatomo-patologică, a distincțiilor dintre diferitele clase de boli mintale. Un exemplu de astfel de nomenclatură medicală este oferit de raportul doctorului Petre Protici, predecesorul lui Sutz la conducerea Institutului Mărcuța, publicat în *Monitorul Medical* din 1863 (1). Dintre categoriile de boli care ar putea fi considerate ca făcând parte din domeniul psihiatriei, am putea cita: mania (delirans, furiosa, periodica, epileptica, alcoholica, *cum* hallucinationibus, praesumpta); monomania, amenția, paralyisia generalis, simplicitas, stupiditas, stupiditas *cum*

epilepsia, idiotismus *cum* epilepsia (1). Trebuie să menționăm aici faptul că avem de a face în acest caz, de fapt, cu o simplă enumerare a tipurilor de cazuri internate la Mărcuța în anul 1862 și nicidecum cu o clasificare sistematică a maladiilor mintale. De altfel, Protici însuși atrage atenția că se referă doar la acele cazuri care au ajuns la internare, alte categorii de bolnavi fiind îngrijiți acasă sau pe la diverse mănăstiri. Iată ce spune, în acest sens, autorul: „Mișcarea toată a populației din despărțirea smintiților, precum am văzut mai sus, este de 190 de indivizi; această cifră se înțelege că este departe de a reprezenta totalitatea smintiților din Țara Românească, căci o mulțime dintre ei trăiesc liber pe la casele lor, iar alții se află așezați pe la diferitele mănăstiri“ (1). Nu vom găsi în acest raport nici referiri la criteriile de clasificare a formelor de alienare mintală, nici trimiteri la surse bibliografice care să ne facă să înțelegem de la ce autori provine enumerarea amintită. Recunoaștem, desigur, unele clase de alienare descrise de școala franceză din prima jumătate a secolului al XIX-lea, însă, ca atare, ea nu corespunde exact nici cu clasificarea lui Ph. Pinel, nici cu a lui J.E.D. Esquirol sau J.-P. Falret. Ne aflăm, mai degrabă, în fața unui instrument practic de ordonare a cazurilor internate, nu cu o tentativă de clasificare autohtonă a bolilor psihice. Vor mai trece mai bine de zece ani până când să putem spune că avem o clasificare românească în psihiatrie. Acest rol îi revine, așa cum spuneam, lui Alexandru Sutz, cel care avea să devină primul profesor de psihiatrie și titular al primei Catedre de psihiatrie de la noi din țară în 1897, dar și autorul primului tratat de psihiatrie clinică și medico-legală din România (1877) (2).

NATURA ALIENĂRII MINTALE ÎN CONCEPȚIA LUI ALEXANDRU SUTZ

Adept al *principiului organicității alienării mintale*, Sutz (1877) (2) respinge poziția spiritualiștilor (care susțineau natura strict psihologică a tulburărilor mintale), prin invocarea ca argument a prezenței *symptomelor fizice* în cadrul tabloului clinic al acestor categorii de afecțiuni, precum și a *leziunilor organice*, evidențiabile prin examenul anatomopatologic: „Diferitele simptome fizice, interesante atât din punct de vedere clinic, cât și din punct de vedere medico-legal, arată încă o dată că alienarea mintală nu este o simplă perturbare mintală, ci o maladie însoțită de leziuni fizice. Zicem aceasta căci sunt mulți medici care păstrează până astăzi reaua tendință de a spiritualiza morbele mintale, nevrând a le considera ca efect al unor leziuni organice ce lovesc

constituția umană în principiile sale și în cele mai adânci organe. Aceasta o demonstrează și mai clar leziunile anatomice care însoțesc alienarea mintală și pe care le vom descrie din punct de vedere medico-legal...“ (2). Asupra aceleiași chestiuni a naturii alienării mintale, Sutzu va reveni în monografia din 1880, spunând că: „alienarea mintală, care era considerată până de curând ca o nevroză *sine materia*, fără leziuni anatomice, este probat astăzi că este o maladie cerebrală“ (3).

După ce a stabilit faptul că alienarea mintală reprezintă o afecțiune somatică, cu simptomatologie psihică, Sutzu va examina următoarea problemă: deși ambele categorii de maladii sunt afecțiuni cerebrale, care este totuși diferența între bolile nervoase și cele mintale? Mai întâi însă, el va descrie caracterele comune ale nevrozelor (i.e. bolile neurologice). Acestea sunt foarte asemănătoare, în opinia sa, cu maladiile constituționale și diatezice. *Morbele diatezice și constituționale* sunt definite de către Sutzu astfel: „o afecțiune cronică care are rădăcinile ei în adâncimea organismului nostru, pe care îl modifică în întregul său, silindu-l să-și întrebuințeze toate puterile sale la dezvoltarea ei și tulburându-i funcțiile și viața. Ea este, am putea zice, o intoxicație cronică care are o durată foarte lungă, care este ereditară, având caractere proprii, pe care le transmite după legea transformării, la generațiile următoare. Maniile constituționale sunt afecțiuni cronice, intermitente, apiretice, ereditare, având proprietatea de a produce în sânul organismului niște produse speciale, tubercule, cancer, gome, tofi articulari etc., care se nasc periodic sub formă de accese și se termină prin marasmul și cașexia întregului organism“ (2).

În ceea ce privește *caracterele generale ale tuturor nevrozelor*, acestea sunt descrise astfel: „ele sunt afecțiuni cronice, ereditare, periodice, prezentându-se sub formă de accese, care singure par să constituie întreaga maladie; au o durată foarte lungă și se termină prin cașexie“ (2). Se remarcă, spune în continuare autorul, o asemănare evidentă între maladiile constituționale și maladiile nervoase: „lipsa de febră, durata cea lungă, mobilitatea și periodicitatea fenomenelor, ereditatea sunt simptome comune în ambele clase de maladii, care devin din această cauză, aproape identice între ele“ (2).

Între afecțiunile sistemului nervos (pe care Sutzu le numea *nevroze*) și afecțiunile psihice (pe care Sutzu le numea *alienări mintale/psihoze*) există mai multe tipuri de relații. Acestea sunt enumerate de către Sutzu în 1906 astfel: *complicații, asociații, transformări, tranziții* (4). Asupra acestei probleme a transformării între bolile sistemului nervos și bolile psihice,

Sutzu revine în numeroase texte. Sursa teoretică o găsim citată în articolul *Corpul, cugetul și acțiunile* (6), unde Sutzu se referă la un text al lui Trousseau. O definiție a alienării mintale găsim în tratatul din 1877, formulată astfel: „*Alienarea mintală, oricare ar fi originea ei, este o maladie a creierului, organ al inteligenței*“ (2). Apare imediat o problemă fundamentală, la care alienistul trebuie să răspundă. Este vorba de clasică „problemă a unului și multiplului“ care, din filosofie, a fost preluată și în medicina alienistă: există o singură alienare mintală sau mai multe varietăți? Iată ce răspunde Alexandru Sutzu: „Nu toți s-au pătruns încă de ideea că nu există doar o alienare mintală, ci că sunt diferite varietăți de alienare; că alienatul nu este un tip ideal, unic, abstract, ci că există diferite categorii de alienați ale căror deliruri și fapte sunt stereotipate după natura intimă a maladiilor lor“ (2).

PRIMA CLASIFICARE A FORMELOR DE ALIENARE MINTALĂ

Admițând existența unor varietăți diferite de alienare mintală, în mod firesc, Sutzu se va întreba: Ce clasificare ar trebui să admitem în studiile noastre? Răspunsul său este clar formulat în următoarea frază: „suntem convingși, din mica noastră experiență, că aprecierea responsabilității și a capacității indivizilor, care este în definitiv scopul expertizei medico-legale, nu poate decât să câștige dintr-o clasificare științifică și conformă observației clinice“ (2). După o logică riguroasă a clasificării, Sutzu va face mai întâi o clasificare a criteriilor de clasificare, identificând patru astfel de criterii: „Caracterele pe care autorii le-au luat de bază a clasificărilor pe care le-au propus, se pot clasa în patru categorii. Unii au luat sediul presupus al alterării facultăților intelectuale; alții manifestările exterioare ale maladiilor; alții cauzele și patogenia ei; alții în fine, leziunile anatomice care o însoțesc“ (2). Corespunzător, se pot descrie patru tipuri de clasificări ale formelor de alienare mintală: *clasificări psihologice; clasificări simptomatice; clasificări etio-patogenice; clasificări anatomice* (2). Sutzu admite o clasificare mixtă, cu trei categorii majore: alienări simple; alienări complicate; infirmități cerebrale (2).

Primul text în întregime dedicat clasificării formelor de alienare mintală este publicat de către Sutzu în 1874, în *Gazeta Medico-Chirurgicală a Spitalelor* și poartă titlul *Uă clasificățiune a morbelor mintale* (7). Aici alienistul român își va expune critic opiniile despre clasificările existente în literatură, cu privire la alienările mintale, după care

va propune el însuși o clasificare pe care o putem considera, pe drept cuvânt, prima nosologie psihiatrică românească și asupra căreia ne vom apleca mai mult în lucrarea de față. Aceasta cuprinde următoarele clase mari de afecțiuni ale căror caractere generale le vom aminti pe scurt:

1) Alienările simple

Această clasă cuprinde două forme majore de alienare mintală: *mania* și *melancolia*.

Mania se caracterizează prin: incoerență generală sau parțială a ideilor și a faptelor; izbucnește într-un mod accidental și în urma cauzelor morale, cu deosebire; mersul este acut și se termină prin vindecare. În caz contrar, mania devine *cronică*.

Melancolia se caracterizează prin: leziune specială a intelectului, caracterizată printr-o depresie care însoțește toate manifestările intelectuale și toate determinările individului; izbucnește într-un mod accidental, fără o cauză vizibilă; se termină prin vindecare.

Formele clinice ale celor două clase de alienare simplă, sunt următoarele: 1. Mania: *mania acută*, *mania parțială*, *mania cronică*; 2. Melancolia: *melancolia simplă*, *melancolia delirantă*, *melancolia stupidă*. Ele sunt descrise pe larg într-o serie de articole publicate în Gazeta Medico-Chirurgicală a Spitalelor, începând cu anul 1870, precum și în tratatul de psihiatrie *Alienatul în fața societății și a științei* (1877) (2).

2) Alienările complicate

Această clasă cuprinde patru forme de alienare, bazate pe cauza patogenică:

- **Manii prin transformarea nevrozelor:** *Mania isterică*, *Mania epileptică*, *Mania ipohondriacă*
- **Manii prin intoxicație:** *Mania alcoolică*, *Mania pelagroasă*, *Mania palustră*
- **Manii idiopatice:** *Mania paralytică*, *Mania ateromatoasă*
- **Manii simpatice:** *Mania puerperală*, *Mania diatezică*

Caracterele generale ale acestor forme de alienare mintală sunt descrise de autor astfel: „au o origine bine specificată: boală convulsivă, leziune organică, boală generală și diatezică, intoxicație, cauze care imprimă delirului și mersului afecțiunii un tip special și caracteristic“ (2). Iar, mai departe, continuă arătând că: „cu alte cuvinte, observăm, între maladie și cauza care a produs-o, un raport constant și invariabil“ (2). Medicul alienist are datoria, spune Sutz, să studieze fiecare dintre aceste afecțiuni în raport cu specificitatea cauzei. El va recunoaște patogenia ei, natura și transformările, gravitatea și indicațiile ei terapeutice (2).

O atenție specială, în cadrul acestei clase, merită distincția pe care alienistul de la Mărcuța o face

între maniile simpatice și maniile idiopatice, precum și comentariile autorului cu privire la realitatea anumitor forme de maladie mintale. Însemnătatea acestei distincții, ne spune Sutz, este dublă: *clinică și medico-legală*. Semnificația clinică este în primul rând, prognostică. Iată ce spune în această privință alienistul român: „distingerea *maniilor simpatice* de *maniile idiopatice* descrise în capitolele precedente este necesară atât din punct de vedere clinic, cât și medico-legal. Maniile în care creierul este organul simpatizat și cel dintâi afectat în elementele sale constitutive, zilele morbosului sunt numărate. Ele depind de progresele alterării organice și a paraliziei, care este nedespărțită de leziunile idiopatice ale creierului. În cazul acesta, nimic nu poate împiedica slăbirea progresivă a facultăților, oricare ar fi fost nivelul intelectual al indivizilor înaintea invaziei morbei lor. Din contră, când creierul a fost afectat prin simpatie, viața nu este fatalmente în pericol în urma delirului lor și chiar dacă personalitatea anterioară a alienatului ar fi mai mult sau mai puțin compromisă, ea nu dispare niciodată cu desăvârșire; ceva mai mult, funcțiile normale ale creierului se pot restabili cu totul, prin vindecarea maladiei îndepărtate“ (8).

Existența acestor entități nosologice (de ex. maniile simpatice) este reală sau doar urmarea unor coincidențe între apariția unor tablouri clinice psihiatrice după o suferință somatică? Acesta este întrebarea pe care și-o va pune Sutz în articolul despre maniile simpatice (8). Ideea pe care o exprimă el cu această ocazie este următoarea: „Deși unii medici neagă existența maniilor simpatice, invocând pentru unele cazuri coincidența, pentru altele anemia creierului, consecutivă morbei viscerale, totuși pentru noi ele intră în domeniul adevărilor clinice care nu comportă nicio discuție. Fără a urma până în cele de pe urmă limite ale sale această doctrină admisă de unele școli moderne, că orice manie, orice delir, orice determinare, orice mișcare și cugetare este un fenomen reflex, suntem siliți însă a recunoaște că, între organele viscerale și organul inteligenței există o relație pozitivă, pe care faptele amintite mai sus o demonstrează pe de-a întregul“ (6). Un sprijin în favoarea existenței reale a acestor forme de patologie mintală îl aduce, în opinia lui Sutz, clinica, în primul rând, urmată apoi de studiile de fiziologie (6).

Se poate însă generaliza această doctrină pentru orice caz în care o suferință somatică precede instalarea unei suferințe psihice? Sutz este de părere că nu este cazul să se cadă într-o astfel de eroare: „această doctrină nu ar trebui însă s-o generalizăm și s-o admitem fără distincție pentru toate cazurile

în care o maladie viscerală a precedat nașterea delirului cronic sau a maniei. În multe dintre aceste cazuri a putut fi o simplă coincidență, în altele o slăbire generală a organismului și, prin urmare, a creierului și în altele morba viscerală a putut servi ca o cauză ocazională, deșteptând în creier o predispoziție ce există deja într-un mod latent. Să nu uităm că indivizii asupra cărora apasă o acțiune ereditară de rea natură devin alienați după o cauză fizică sau morală de mică importanță, de ex. în urma unei febre tifoide, a unui erizipel sau a unei decepții morale. Însă unele dintre aceste cazuri au fost, desigur, produse și prin acțiune reflexă, în urma unor afecțiuni îndepărtate“ (6).

3) Infirmitățile cerebrale

Această clasă cuprinde patru forme de alienare: *surdimititatea; idiotismul; imbecilitatea; demența*. Caracterul comun al acestor categorii de afecțiuni psihice este reprezentat de: „debilitatea funcțiilor intelectuale și morale“ (2). Cauzele acestor forme de alienare sunt: ereditare, congenitale, accidentale. Cu privire la infirmitățile cerebrale, Sutzu va spune, tranșant, că: „aceste boli nu prezintă un interes capital din punctul de vedere al clinicii și al teraputicii“ (2). Se observă că este implicit formulată o distincție, importantă și pentru *teoria prognosticului* la Al. Sutzu, între *afecțiuni curabile* și *afecțiuni incurabile* (9). Primele au un prognostic mult mai favorabil în raport cu ultimele și pentru că, asupra lor, se poate interveni terapeutic. În cazul acestei categorii nosologice, se remarcă un „pesimism terapeutic și prognostic“, care va fi depășit într-o mare măsură, abia în psihiatria secolului al XX-lea și care contrastează, în mod evident, cu optimismul în ceea ce privește curabilitatea alienărilor (simple și complicate), reflectat în următoarea frază a lui Sutzu: „alienarea mintală este o afecțiune curabilă, după o medicație energetică și aplicată cu stăruință; cu condiția însă ca medicația aceasta să aibă la bază cunoașterea patogeniei și a leziunii morbei ce ne propunem a trata“ (2).

Distincția *alienare/infirmitate cerebrală* se bazează, propriu-zis, pe caracterul evolutiv al primei clase și pe caracterul fix al celei de a doua (2) care o face pe aceasta din urmă, așa cum am amintit, irelevantă din punct de vedere clinic și terapeutic (educația nu le modifică) (2). Ele sunt însă, relevante din punct de vedere medico-legal și social.

Important de reținut este faptul că infirmitățile au substrat organic, ele reprezentând „opriri ale dezvoltării cerebrale cu consecințele sale firești, adică cu izbirea facultăților intelectuale și afective“ (2). Cele patru forme de infirmitate cerebrală sunt manifestările unei *degenerescențe mintale și fizice*

dezvoltate în două moduri (direct și indirect sau ereditar). Prin urmare, ele nu sunt toate produsul acumulării unei eredități încărcate, ci pot fi și congenitale ori accidentale. În cazul formelor ereditare, diagnosticul diferențial îl permite existența malformațiilor asociate ale capului sau fizionomiei (2). Se remarcă influența teoriilor degenerescenței (Morel, Magnan) care acordă un rol patognomonic *stigmatelor fizice* ce însoțesc tabloul clinic psihiatric. Sutzu face referire la aceste teorii în mai multe dintre scrierile sale. În mod particular, la începutul textului dedicat infirmităților cerebrale, el se crede dator să-și precizeze aderența la una din filosofiele ce fundamentează teoria degenerescenței (2). Se descriu, spune Sutzu, două cupluri conceptuale posibile: 1. perfecțiune (ideală)/degenerare; 2. perfectibilitate/degenerare. În ceea ce îl privește, el alege varianta a doua, în acord cu filosofia unor autori precum Darwin și Saint Beuve (2).

TEORIA CĂII FINALE COMUNE

Din punct de vedere nosografic, unei alienări mintale i se descriu mai multe etape sau faze: faza prodromală, faza clinică (de invazie), faza terminală care se poate încheia fie prin vindecare, fie prin cronicizare, fie prin exitus. În ceea ce privește faza terminală, Sutzu este adeptul a ceea ce am putea numi o *teorie a căii finale comune*, în sensul că, pentru el, toate formele de alienare se termină prin *demență*. Singura diferență între diferitele tipuri de maladie mintale constă în viteza cu care este atinsă faza terminală. Această poziție este susținută, în mod explicit, de pildă, în monografia *Ospiciul Mărcuța. Relațiuni clinice și medico-legale* (11). Iată ce spune Sutzu în această privință: „Am zis că toate morbele mentale se termină prin demență. Sunt dintre acestea multe care conduc mult mai repede decât altele la această terminațiune. Din cele ce am observat în serviciul nostru, epilepsia, forma ei vertiginoasă, mai cu deosebire, isteria, paralizia generală și maniile zise idiopatice consecutive unor leziuni cerebrale, predispun mult mai repede la această mizerabilă stare“ (11). Mai mult decât atât, *demența* este, după Sutzu, o *caracteristică antropologică generală*, o „lege generală a omenirii“ ce afectează omul, după o anumită vârstă: „Toate morbele mentale, cât de mare ar fi diversitatea simptomatologiei lor, se termină prin demență. Într-un mod mai general considerată, putem zice că tot omul este supus la demență. Degenerescența succesivă a forțelor intelectuale este inerentă la tot omul, este legea generală a omenirii. Precum toate organele, prin vârstă, pierd vitalitatea lor și prin

urmare forța lor de a funcționa, de asemenea și creierul pierde facultatea sa funcțională. Putem zice, deci, că avem două feluri de demență: demența naturală sau senilă și demența patologică“ (11). În ceea ce privește demența patologică, ea este descrisă astfel: „Demența patologică constă în degradarea progresivă a organului principal al creierului, în urma maladiei. Toate funcțiile, în genere, fizice și intelectuale sunt lovite de o depresiune, de o moarte lentă, care constituie cea mai tristă stare care se poate observa la om“ (11).

CEA DE-A DOUA CLASIFICARE A FORMELOR DE ALIENARE MINTALĂ

Amintim aici faptul că, în anul 1900, Alexandru Sutzu va publica cel de-al doilea text major, după cel din 1874, având ca subiect clasificarea maladiilor psihice, într-o monografie intitulată *Clasificarea psihoselor* (5). Această nouă clasificare propusă de Sutzu va aduce câteva modificări semnificative, în raport cu cea din 1874. În primul rând, ea cuprinde două mari categorii nosologice: *psihonevroze* (psihozes primitive) și *cerebropsihozes* (psihozes secundare). Prima categorie va include *psihozes simple* alături de *psihozes degenerative*, în timp ce cea de a doua categorie va include *psihozes organice*, *psihozes nevrotice*, *psihozes toxice* și *psihozes infecțioase* (5).

Această clasificare va deveni punctul de reper al clinicii și cercetării psihiatrice din România, așa cum o atestă și referirile care se fac la ea, în lucrările științifice ale vremii. Un exemplu, în această privință, este teza de doctorat a Dr. Leon A. Botez care, în studierea omuciderii la alienați, examinează propensiunea spre crimă a diferitelor clase de maladii mintale. În subcapitolul intitulat *Câteva considerațiuni generale*, el va arăta că: „pentru a studia, în mod mai rațional, acele câteva forme de alienare în care ne-am propus să arătăm mecanismul omuciderii, vom lua drept bază clasificarea cea mai recentă și bazată pe cele mai multe considerații de ordin științific; aceea a eminentului profesor al facultății noastre, domnul Dr. A. Sutzu“ (12).

Vremurile se schimbă însă într-un ritm amețitor și, odată cu ele, ideile considerate solide, definitive, ceea ce face ca, foarte curând, la nivel european să se resimtă nevoia unei clasificări științifice, bine fondate și unitare, situată dincolo de specificitatea vechilor nosologii ținând de tradițiile și opiniile doctrinare ale diverselor școli naționale de psihiatrie. Influențat de propria sa experiență în Clinica condusă de Valentin Magnan (1835-1916), de la Sainte-Anne (Paris), fiul lui Alexandru Sutzu, el însuși un

talentat psihiatru, va publica un articol special dedicat nosologiei psihiatrice contemporane, privită critic, prin prisma noilor achiziții rezultate din cercetările clinicii universitare din Dorpat (1886-1891) și apoi din Heidelberg (1891-1903) conduse de Emil Kraepelin (1856-1926). În această lucrare, intitulată *Psihiatria modernă și principalele ei entități morbide* (14) se face, de fapt, trecerea la o altă etapă în nosologia psihiatrică românească, în care noile concepții ale școlii germane în frunte cu Kraepelin sunt recunoscute și recomandate în practica clinică de la noi. Un rol important în promovarea clasificării kraepeliniene îi revine apoi profesorului Alexandru Obregia, succesorul lui Sutzu-tatăl la Catedra de Psihiatrie a Facultății de Medicină din București (15). Se încheie astfel o etapă „națională” în istoria clasificărilor psihiatrice, deschizându-se calea unei succesiuni de clasificări internaționale care se continuă și astăzi în medicina românească.

CONCLUZII

Psihiatria românească a evoluat enorm după sosirea lui Alexandru Sutzu la Institutul Mărcuța în anul 1866. În mai puțin de cincisprezece ani avem o primă nosologie psihiatrică autohtonă (1874) (7), o revistă științifică medicală care timp de un deceniu (1870-1879) publică texte de specialitate în psihiatrie, primul tratat de psihiatrie clinică și, în același timp, primul tratat de psihiatrie medico-legală (1877) (2), o organizare mult îmbunătățită a spitalului de psihiatrie și a învățământului clinic la patul bolnavului, apariția primului sanatoriu privat de boli mintale (1877) etc. Remarcabile progrese se fac simțite, de asemenea, în abordarea dificilelor probleme aflate la granița dintre psihiatrie și medicina legală. În primul rând, clasificarea maladiilor permite o evaluare clinică mai sistematică, un diagnostic mai sigur și mult mai bine întemeiat științific, cu toate limitele de cunoaștere ale vremii. În al doilea rând, diagnosticul diferențial al simulării, al disimulării, al formelor remittente și intermitente de boală, precum și teme specifice psihiatriei judiciare, cum ar fi stabilirea responsabilității, a capacității civile a indivizilor acuzați de delict sau crime, devin mult mai ușor de stabilit în perioada care urmează apariției primei clasificări sistematice în clinica de la Mărcuța.

Varianta revizuită a clasificării lui Sutzu, apărută în 1900 (5) devine, de fapt, punctul de reper al practicienilor din domeniu, semn al recunoașterii de care se bucura promotorul ei în cadrul comunității medicale românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Influențele kraepeliniene vor fi însă

puternic resimțite, foarte curând după aceea, dovadă în acest sens stând articolul din revista „Spitalul”, semnat în calitate de prim autor de fiul lui Sutz, medicul psihiatru Alexandru A. Sutz, fost elev al lui Valentin Magnan, la Spitalul Sainte-Anne de la

Paris. Se încheie astfel o etapă „națională”, pe care am putea-o considera de pionierat, în teoria și practica psihiatrică autohtonă, care îi datorează lui Sutz-tatăl extrem de mult.

BIBLIOGRAFIE

1. **Protici P.** – Rapportu medicalu cu tabele de mișcarea bolnavilor din Institutulu Mărcuța, din ambele despărțiri, pe anulu 1862. *Monitorul Medical, Anul II* 1863; N° 17: pp. 133-135.
2. **Sutz A.I.** – Alienatulu în fața societății și a științei, colecția Studii Medico-Psychologice. București: Noua Tipografie a Laboratorilor Români, 1877.
3. **Sutz A.I.** – Despre mecanismulu alienațiunei mintale. Lecțiune făcută eleviloru de al 4-lea anu în medicină. București: Tipografia Academiei Române, 1880.
4. **Sutz A.I.** – Elocuțiunea d-lui profesor Sutz la inaugurarea Societății de Neuropatologie și de Psihiatrie în ziua de 29 Ianuarie 1906. *Spitalul. Revistă Medicală, Anul XXVI* 1906; N° 3: pp. 79-83.
5. **Sutz A.I.** – Clasificațiunea psihoselor: București, Institutul de arte Grafice Carol Göbl, 1900.
6. **Sutz, A.I.** 1867 – Corpul, cugetul și acțiunile, *Monitorul Medical, Anul VI*, N° 11, pp. 91-95.
7. **Sutz A.I.** – Uă clasificațiune a morbelor mintale. *Gazetta Medico-Chirurgicală a Spitalelor Anul V* 1874; Anul V, N° 7, pp. 98-102.
8. **Sutz A.I.** – Manii simpatice. *Gazetta Medico-Chirurgicală a Spitalelor, Anul VII* 1876; N° 12: pp. 181-184.
9. **Toma V.V. Alexandru Sutz** – Începuturile psihiatriei științifice în România secolului al XIX-lea: București, Editura Dominor, 2008.
10. **Canguilhem G.** – Études d'histoire et de philosophie des sciences, collection Problèmes et controverses. Paris: Librairie Philosophique J. Vrin, 1989.
11. **Sutz A.I.** – Ospiciulu Mărcuța. Relațiuni clinice și medico-legale. București: Noua Tipografie a Laboratorilor Români, 1869.
12. **Botez L.A.** – Contribuțiuni la studiul omucidului la alienați. Teză pentru doctorat în medicină și chirurgie. București: Institutul Grafic „Eminescu”, prezentată și susținută în ziua de 27 iunie 1901.
13. **Kraepelin E. Psychiatrie.** – Ein Lehrbuch für Studierende und Aerzte. Sechste, vollständig umgearbeitete Auflage. I. Band. Allgemeine Psychiatrie. II. Band. Klinische Psychiatrie. Leipzig: Barth Verlag, 1899.
14. **Sutz A.I., Marbe-Cohen A.I.** – Psihiatria modernă și principalele ei entități morbide. *Spitalul. Revistă Medicală, Anul XXV*. București: Tipografia „Eminescu”, Februarie 1905
15. **Alexandrescu L.C.** – Cercetarea științifică în psihiatria românească, Neurologie, Psihiatrie, Neurochirurgie. *Revistă a Societății de Neurologie, Psihiatrie, Neurochirurgie*, iulie-septembrie 1989; Nr.3: pp. 191-194.